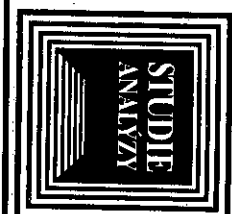

Jaroslav Kolář

Český Mastickář v dějinách vědy o kultuře

Studii o staročeském *Mastickáři*, jejíž český překlad uveřejňuje právě toto číslo Divadelní revue, zasáhl prof. Roman Jakobson velmi výrazně a podnětně do dlouhé historie zkoumání této jedinečné literární, divadelní a obecně kulturní památky – do historie, která nepostrádá vzrušující momenty a dramatické zvraty. Zrcadlí se v ní svým způsobem – snad zřetelněji než v procesu poznávání jiných památek – dějiny české literární a kulturní historie. Jako v jiných případech bylo i pro studium tohoto textu určujícím faktorem jeho zpřístupnění edicemi. Zamýšlet se nad historií poznávání *Mastickáře* a nad úlohou jednotlivých významných badatelů v tomto procesu znamená proto zároveň přihlížet k dějinám vydávání památky.

V horizontu české vědy a kultury se staročeský *Mastickář* objevil roku 1822, kdy byl jeho zápis objeven (není zcela jasně, zda bibliotekářem Václavem Hankou nebo magistrálním úředníkem Josefem Alexandrem Dundrem) na vazbě latinského rukopisu, který se do Českého muzea dostal s kolovratskou knihovnou z Březnice. Text zlomku o 431 verších, neuplného jistě přinejmenším na konci, zapsaného na šesti pergamenových listech, vydal 1823 V. Hanka v pátem, „opozděném“ svazku svých *Starobýlých skládaní*¹ v poměrně zdařilém přepise do dobového pravopisného systému; jen na dvou místech pozměnil Hanka text tím, že (bez poznámky) upravil v jednom případě provokativně eroticky vyjádřené místo, v druhém případě protimisskou invektivu do neutrálnější, dobově přijatelné podoby. Zásluhou Hankova vydání bylo především to, že upozornilo na památku, vymykající se dobové představe o starém českém básnictví.

Přesvědčení o důležitosti textu vedlo k novému vydání v reprezentativním *Výboru z literatury české I, 1845*². I úroveň tohoto přesnější transkribovaného vydání byla určena dobovými znalostmi starého jazyka. (Tehdejší pudérie ovšem – ostatně stejně jako až do počátku 20. století – se s počátečními neslušnými slovy a obraty předlohy vyrovnávala výtěžkováním.) Vydání ve *Výboru I* poskytló však už inspiraci literární historii. Podnětu se chopil první český komparatista Václav Bolemit Nebeský.³ Svou studii začlenil českou památku do širokého rámce vývoje evropského divadla od antiky do pozdního středověku, nastíhl pravděpodobný způsob jejího provozování podle tehdy už známějších velkých evropských, zejména francouzských mitrálů a formuloval jako první otázku vztahu mezi českou památkou a příbuznými německými velkonočními hrami, pokud obsahovaly mastickářskou scénu s nápadně příbuznými motivy a pokud byly do té doby přístupné v edicích. Nebeskému šlo ve smyslu dobového chápání a hodnocení vztahových otázek o problému časové priority, původnosti a odvozenosti mezi texty, které byly tehdy v úvahové hře. Vzhledem k tomu, že český *Mastickář* mohli být datovány jen podle stavu jazyka a soubobá znalost staré češtiny kladla památku do 13. století a že německé hry se dochovály v datovaných mladších zápisech, došel Nebeský k závěru o prioritě českého *Mastickáře* jako textu, z něhož se do německých her přejímalo. Jeho názor nadlouho určil literárněhistorické stanovisko k památce.

Dramatický vzruch vnesl do děje názor Aloise Vojtěcha Šembery, formulovaný marginálně v opravě k 4. vydání jeho *Dějinn literatury české* 1878. Pod dojmem toho, že došel k názoru o padělanosti *RKZ*, spjatých s Hankovým jménem, vyjádřil Šembera pochybnosti o pravosti *Masitčkáře*, který rovněž prošel Hankovou rukou. Jeho stanovisko vyvrátil však už 1880 Jan Gebauer⁴ metodologicky příkladnou studií, poukazuje na jednu straně na vágnost Šemberových námitek, na druhé straně zejména na shodnost jazyka *Masitčkáře* s jazykem *Žaltáře wittenberského*. Výsledkem Gebauerova zkoumání, doloženého novým, tentokrát transliterovaným vydáním památky (které vyhovovalo potřebám filologického zkoumání), bylo i nové datování dochovaného zápisu jako opisu starší předlohy do poloviny 14. století. Třebaže se Gebauerova studie opírala po literárněhistorické stránce stále ještě o názor V. B. Nebeského, modifikovala jej představou o nedochovaných společných předlohách české i německých her. Práce je zřetelným svědectvím o tom, jakého metodologického pokroku dosáhly humanitní disciplíny ve vědeckém traktování problematiky od Šemberovy generace ke Gebauerovi.

Novou kapitolu ve studiu staročeského *Masitčkáře* otevřel Adolf Patera⁵. Objevil 1887 v hornorakouském klášteře v Drkolně v zbytku rukopisného sborníku českých středověkých her druhý zlomek masitčkářské scény, mnohem menší (jen 196 versů), ale na řadě míst úzce příbuzný s textem muzejním. Patera se při vydání zlomků omezil jen na komentování jejich pravopisu, literárněhistoricky odkázal – pokud jde o *Masitčkáře* – jen na Nebeského a Gebauera. Pravost muzejního *Masitčkáře* byla tak znovu potvrzena a nadto se otevřela otázka, o čem existence dvou na sobě nezávislých, ale příbuzných zlomků vypovídá; klíčový význam této otázky se vyjevil až značně později.

Po souhrnné studii Josefa Truhláč⁶, která začlenila *Masitčkáře* na základě do té doby dosazených poznatků do celku českých památek starého velikonočního divadla jako významný doklad jeho druhé vývojové etapy, tzv. lidu (a třebaže pokládala dochovaný text za zlomek rozsáhlé, jisté významné hry, jejíž povahu však nelze určit, formulovala zároveň vůbec nejostřejší moralistický odsudek *Masitčkáře* pro „nejhrubší sprostotu“⁷, se památce dostalo zevrubného a na dlouhou dobu autoritativního literárněhistorického zpracování a nového (diplomatického, transliterovaného) vydání v souborné knize Jana Máchala *Staročeské skladby dramatické původu liturgického*⁷. Literárněhistoricky vnesla Máchalova práce důležitě novým zejména do stále vzrůstající otázky poměru mezi dochovanými záznamy českého *Masitčkáře* a německými velikonočními hrami *Innsbruckou*, *Viděňskou* a *III. Jagerskou*, jejichž masitčkářské složky mají prokazatelně shodné momenty s oběma českými texty: společné rysy vedly Máchala k formulování produktivní představy o společném modelu masitčkářské scény, vyrostlém nejspíš z kořene francouzské světské frašky, který byl v jednotlivých textech rozmanitě rozvíjen a obměňován. Tento přístup k otázce dovozil Máchalovi docent výstup s oživením Abrahamova syna Izáka, obsazený v různé míře rozvinutostí v obou českých textech, jako české specifikum, které v žádné ze známých cizích her nemá obdobu. Zahrnutí tohoto momentu české hry ukázal Máchal cestu k další etapě ve studiu českého *Masitčkáře*.

K starší, Máchalem vlastně dovršené fázi literárněhistorického studia památky patří i německá stat Antona Polak⁸, soustředěná k tradiční otázce genetické, vztahu mezi českými a německými masitčkářskými scénami. Polak se omezil na vztah mezi *Innsbruckou* hrou a českým *Masitčkářem* a došel na základě shod i rozdílů ve výstavbě scény, shodnosti v umístění makaronické písně i v jejich textech, jmen postav a dalších analogií ke konstruktu genetického stemmatu; toto stemma předpokládá

společný pramen *Innsbrucké hry* a neznámé, ztracené německé hry, která byla přímým pramenem obou českých *Masitčkářů*, v rovněž neznámé latinsko-německé hře. Korektní filologicko-literární rozbor tu sice došel k jednoznačnému závěru, stranou autorovy pozornosti však zůstaly dvě otázky, vlastně otázka dvojjedná, která se v dalším rozvoji badání ukázala jako nepodstatnější: je textologicky pojednávány problémy původnosti nebo odvozenosti skutečně základní pro poznání jak české, tak německé památky, a jde vůbec o materiál, pro nějž je tradiční filologicko-literární přístup adekvátní?

Tyto otázky se dostaly do popředí zájmu v dosud poslední, bohaté, diferencované a nejednou polemicky dynamizované etapě masitčkářského studia. Zahájila ji obsáhlá práce Václava Černého *Staročeský Masitčkář*⁹, původně universitní přednáška z roku 1948, vydaná až o sedm let později knižně a provázená moderní transkribovanou edicí obou českých masitčkářských textů, pořízenou Františkem Sejlkovským.¹⁰ Práce vychází z přesvědčení o divadelní povaze *Masitčkáře*, o tom, že jde o téma primárně teatrologické a literární historie je pro jeho adekvátní zpracování vlastně jen pomocnou disciplínou, jejíž výsledky musí být vázány a zfruktifikovány právě teatrologicky. Černý tak poukázal na nezbytnost hierarchizovaného interdisciplinárního přístupu k památce. Do jisté míry navázal na Zdenka Nejedlého, který už v roce 1904¹¹ učinil notový záznam v muzejním *Masitčkáři* předmětem svého hudebně historického studia a u zpěvů v mariánských výstupuš sledoval francouzský vliv. Ve stopách Nejedlého však Černý především zdůraznil nápadný nesoulad mezi významnými mariánskými výstupy a nespoutanou burleskní komikou osátního textu. Novum Černého rozsáhlé a bohaté dokumentované rozpravy spočívá v tom, že spojil *Masitčkáře* primárně a co nejužší se stavem středověkého divadla a poukázal na vrstvu potulných profesionálních recitátorů, kejklířů, komediantů, zpěváků, lidí „zábavného řemesla“ – jokrálátorů, žákětů – jako na to společensví, které nejspíše mohlo tradovat zábavné výstupy, jaké jsou v českém *Masitčkáři* spojeny s významnými scénami posátního děje. Černý formuloval tezi, že v *Masitčkáři* byla do výroční velikonoční hry sankcionované tradicí i spojením s církevním oficiem implantována zvenjšku hotová světská fraška, jaké právě žákětí provozovali a jaké se dochovály zejména ve Francii. Za moment, kdy k takovému spojení mohlo dojít, pokládá Černý tu situaci, kdy obliba dramatického ztvárnění posátních dějů v ořících přerostla možností chrámového prostoru a církevní divadlo vyšlo z kostela na ulici, na náměstí, do volného „neposátního“ prostředí, kde se i mimocírkevní elementy – repertoárem, který byl neustále variováným obecným – jen trochu přizpůsobeným – repertoárem, který byl neustále variováným obecným majetkem zakřtěného občanství a byl posláze i ve své funkci doplnku k náboženské výroční hře sankcionované tradicí. Otázka časové priority a „původnosti“ analogických výstupů českých, německých i jinojazyčných nemá za těchto okolností smysl, je neadekvátní, anachronická.

Řešení V. Černého vyvolalo brzy dvě reakce, vlastně na sobě nezávislé, ale vycházející z téhož názorového okruhu. První – spíš doplňující a korigující než vyhrcované polemická – byla stručná stat Pavla Trosta.¹² Autor v ní poukázal jednak na starší německé předehůdce Černého názoru o světském a lidovém původu středověkého veselého a zábavného divadla, z nichž někteří v něm prokazovali přejitky pohanských kulturních tradic, přetrvávající až do středověku a přirozeně vstupující do kontaktu s církevní kulturou: zčásti byly tyto přejitky adaptovány k užtku církve, zčásti nabývaly funkce parodie církevních kulturních projevů. Křtění mladého žida Izáka, které v muzejním *Masitčkáři* nabývá podoby parodie zmrtvýchvstání, je

patrně reflexem dávného předkřesťanského rituálu zasvěcování mládeže o výročních jarmích obřadech. Nápadný nesoulad mezi rozpusťností masítkářských scén a vážností zbožných výjevů je vysvětlitelný jako projev křesťansko-pohanského syntkretismu, prolínání křesťanských a pohanských velikonoč. Nazírání z tohoto hlediska se nesluše pasáže *Masítkářů* mohou jevit jako reflex závazné obsccnosti předkřesťanských jarmích rituálů.

Druhoh z reakcí představovala studie R. Jakobsona¹³. Čtenáři studie bude jistě patrný rozdíl Jakobsonova přístupu od nastiněného názoru V. Černého. Přednětem Jakobsonova prioritního zájmu je text obou zápisů masítkářské scény pojatý jako struktura znaku; autor k objasnění všech kulturních souvislostí památky odhaluje v „znamenaicím“ (signifiant) těchto znaků v historické perspektivě jejich „znamenané“ (signifié). Závěry, k nimž dospívá, jsou blíže přibuzné řešení Trostova, formulovanému v maximální zhuštnosti. Není proč podivovat se názorové shodě mezi oběma autory. R. Jakobson i jeho někdejší žák P. Trostí náleželi ke strukturalistické škole Pražského lingvistického kroužku, která propracovávala možnosti dané strukturám výzkumem jazykových jevů a aplikovala postupy a výsledky tohoto zkoumání na literaturu, folklor, divadlo a další oblasti kulturní aktivity. Stará česká literatura byla v tom smyslu předmětem Jakobsonových přednášek na brněnské univerzitě už ve třicátých letech a zájem o *Masítkáře* organicky zapadá do této linie autorova vědeckého zájmu. Studie V. Černého byla patrně vnějším podnětem k rozvinutí Jakobsonova staršího pracovního tématu (o *Masítkářích* a poučení z něho se Jakobson zmínil např. už ve svém známém *Dopise Jiřímu Voskoveci a Janu Werichovi o noetice a sémantice swandy*¹⁴, probíral památku v předválečných univerzitních přednáškách v Brně). V nové studii svou koncepci dila plně rozvinul a doložil. Momenty polemického nesouhlasu s Černým se sice soustředily především k jednotlivým jeho formulacím, avšak jako celek byla studie chápána – i samotným prof. Černým – jako polemika s celou jeho prací a vyvolala Černého repliku v další jeho studii.¹⁵ Celé toto názorové střetnutí je dokladem o nepřirozené, krajně svízelné situaci vědeckého života u nás v těch letech: okolnostmi ztěženu vědeckou diskusí o středověké památce tu vedl prof. Jakobson, žijící v USA a v Československu tehdy oficiální reprezentací tak nenahraditelný, že se jeho jméno nemohlo objevit ani v citaci jeho studie, o níž byla řeč, a prof. Černý, jemuž bylo znemožněno působit na univerzitě a který musel čekat sedm let, než se za relativně příznivější, i když opět iracionální konstelace politických sil a vlivů podařilo jeho dávnou připravenou práci o *Masítkářích* vydat. Z odstupu let a na základě pozdějšího rozpracování masítkářské otázky se názorová konfrontace Černý – Jakobson nejvíce jako zásadní rozpor, ale spíše jako historicky podložené pohledy na památku z dvou různých stran, pohledy, které se navzájem svým způsobem doplňují. Černý se soustředil na divadelní aspekt textu a jeho přínos spočívá v osvětlení toho, jak a kým byl *Masítkář* pravděpodobně provozován (tento aspekt zůstal stranou Jakobsonova zájmu), Jakobson sledoval paralely a souvislosti těch míst, motivů a scén, které se Černému jevily jako podrobněji neanalyzovaný přínos světského středověkého divadla a zákréského žvřlu, s tradičními předkřesťanských iniciálních rituálů, obřadů zajišťujících plodnost, představ o nejužší souvislosti mezi smrtí a zrozením (znovuzrozením)¹⁶. Část těchto tradicních předkřesťanských kulturních projevů byla církevní kulturou vstřebána a proměněna k jejímu obrazu, část jich nabyla povahy parodie nekonzonantní, spíše pozitivně utvrzující (sem patří rozsáhlá a pozoruhodná oblast zv. rnsus paschalis, velikonoční smích, k němuž náleží patrně i některé sekvence českého *Masítkáře*, nejspíše unikátní scéna oživení židovského chlapce), nebo i parodie konfrontační, antago-

nické, jiné přežívaly ve folklorních projevech bez prokazatelného ovlivnění církevní doktrínou. Poukazováním na takové historické a folklorní souvislosti prohloubil Jakobson představu o světských divadelních projevech středověku.

I Černého, i Jakobsonova práce vnesla do studia *Masítkáře* interdisciplinární hlediska, vymaňla památku z výhradního zaklínění do oblasti literární historie.

Z poznatků obsažených ve studii Černého i Jakobsonově svým způsobem vyšel a zřetelně je v další studii F. Svejkovský¹⁷. Jeho přínos spočívá především v tom, že vyloužil rozdíly mezi oběma záznamy české masítkářské scény jako znaky rozdílného prostředí, z něhož bylo obojí znění písemně fixováno: rozšlejší muzejní text nese svou propracovaností zřetelné stopy národnějšího tvůrčího zájmu s patrnou prokmpomonovaností a významovou mnohovrstevností, má trvalou souvislost s kontextem velikonoční hry a jeho vznik lze spojit nejspíše s prostředím žáků, resp. kleriků; jednolitá scéna, o níž svědčí dtkolenský zlomek, není na analogických místech přerušována vstupy z náboženské složky velikonoční hry, její těžší je v hádkách a dalších akcích masítkáře a jeho služebníků; nakupení erotických, obscenních a skatologických momentů bez patrných signálů odkazujících k dalším významovým plánům poukazuje k tomu, že tato verze byla asi spjata s intelektuálně méně náročným zákréským prostředím. Rozdíly obou verzí se nejvýrazněji objevuje v unikátním vstupu vzkrššení mladého žida: v muzejním textu jde – i vzhledem k volbě slovního materiálu a ke jménům jednajících postav – o zřetelný parodizující protějšek Kristova zmrtychvstání (Svejkovský poukazuje i na parodijní paralelu mezi Izákovými verši po oživení a latinskou velikonoční písní o vzkrššení), v dtkolenském zlomku – zřejmě mladším a modifikujícím frašku dosvědčenou muzejním textem – se z vstupu stala jen nevýrazná protějšková satira. Zábavnost obou textů, s níž do skladby pronikly i prvky společenské satiry, spočívá tak na odlišných základech, daných v obou případech jak vztahem tvůrců, upravovatelů a interpretů k látce, tak jejich vztahem (a následně vztahem textů samých) k předpokládanému publiku.

Chronologicky posledním slovem ve studii staročeského *Masítkáře* zůstává zatím obsáhlá kniha Jarmily F. Veltunské¹⁸, vydaná v USA. Autorka v ní kombinací komparativních a strukturálně analytických postupů uvádí českou památku do širokého panoramatu evropského středověkého divadla, poukazuje na význam stře-doevropské oblasti s centrem v českých zemích pro rozvoj masítkářské scény ve velikonočních hrách, zdůrazňuje evropsky unikátní postavení české památky v rámci středověké dramatiky a zásadně na ni soustřeďuje pozornost zahraničních specialistů, jimž byla skladba dosud z jazykového hlediska nedostupná. Proto má v knize zvláštní význam úplný komentovaný překlad obou českých zlomků do angličtiny, otištěný synopticky s českým textem. Kniha je dokladem toho, jak stále aktuální je problematika českého *Masítkáře*, nazíraná v různých kontextech vědeckého myšlení.

Vedle vědeckých analýz památky mají svůj význam v dějinách novodobé české kultury i pokusy o různá scénická zpracování a provedení. Tyto projevy potvrzují svým způsobem trvalou divadelní lákavost skladby staré skoro sedm set let. Jejich význam zůstává však daleko za výsledky dramatického procesu vědeckého pronikání k adekvátní interpretaci jedinečného dokladu o rozvinutosti české středověké divadelní kultury.

- 1) *Starobylá skládání*, 5. díl, ed. V. Hanka, Praha 1823, s. 198-219.
- 2) *Výbor z literatury české*, I, ed. P. J. Šafárik, F. Palacký, J. Jungmann, V. Hanka, Praha 1845, s. 64-82.
- 3) Nebeský, V. B.: *Mastickář*. Časopis Českého muzea 1847, I, s. 325-341.
- 4) Gebauer, J.: *Staročeský Mastickář a paně A. Šemberovy námětky proti jeho přesnosti*. Listy filologické 7, 1880, s. 90-121.
- 5) Paterna, A.: *Drkolenské zlomky staročeských her dramatických ze 14. století*. Časopis Českého muzea 1889, s. 123-139.
- 6) Truhlář, J.: *O staročeských dramatech velikonočních*. Časopis Českého muzea 1891, s. 3-43, 165-191.
- 7) Máchal, J.: *Staročeské skladby dramatické původu liturgického*. Praha 1908, s. 37-45, edice na s. 63-80 a 85-93.
- 8) Polak, A.: *Die altböhmischen Quackalbernerstücke*. Jahresbericht der Oberrealschule in Neutitschein 1910-1911, s. 18-32. Podobným směrem šla později studie W. Schmidta *Der alttschechische Mastickář und sein Verhältnis zu den deutschen Osterspielen*, Zeitschrift für Slawistik 2, 1957, s. 223-242.
- 9) Cerný, V.: *Staročeský Mastickář*. Praha, Rozpravy ČSAV 1955, 84 str.
- 10) Transkribovaný text *Mastickáře* je dostupný i v bibliofilské edici K. Janského *Hyperion* (vydal jej tam 1920 F. Kráma), v edici F. Oberpalocera *Nejstarší české hry divadelní* (1941), ve výboru J. Hrabáka *Staročeské drama* (1950) a ve *Výboru z české literatury od počátku po dobu Husovu* (1957).
- 11) Nejedlý, Z.: *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách*. Praha 1904, s. 179-181, 209-211; nově vydání *Dějiny husitského zpěvu*, I, Praha 1954, s. 243-246, 281-283.
- 12) Trosil, P.: *K staročeskému Mastickáři*. Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci. Jazyk a literatura 3, 1956, s. 103-105.
- 13) Jakobson, R.: *Medieval Mock Mystery - The Old Czech Unguentarius*. *Studia philologica et litteraria in honorem L. Spitzer*. Bern 1958, s. 245-265.
- 14) *Dopis Jiřímu Voskovicovi a Janu Werichovi o noetice a sémantice švandy*, sborník *10 let Osvo-bozeného divadla*. Praha 1937, s. 27-34.
- 15) Cerný, V.: *Od bouřlivání k mastickáři*. Sborník historický 9, 1962, s. 95-135.
- 16) Do této linie zkoumaní patří i obsáhá kniha M. M. Bachutina *François Rabdelais a lidová kultura středověku a renesance* (rusky 1965, český překlad 1975); i z jejích poznatků by bylo možno studium českého *Mastickáře* obohatit.
- 17) Svelkovský, F.: *Dvě verze Mastickáře - dva typy středověké frašky*. Česká literatura 11, 1963, s. 473-487; viz: *Mastickář*, in F. S.: *Z dějin českého dramatu*. Praha 1966, s. 108-136; (vz): *Rozvoj světského divadla v českých zemích*, in *Dějiny českého divadla*, I, Praha 1968, s. 72-74; viz: *Venula-Episode im Melker Salbenkrämerspiel*, Zeitschrift für deutsche Philologie 87, 1968, I. Heft, s. 1-16.
- 18) Velhúský, Jarmila F.: *A Sacred Farce from Medlaval Bohemia*. Michigan Studies in the Humanities, Ann Arbor 1985, 396 str. Slov. i mou recenzí ve sb. *Husitský Tábor* 9, 1986-87, s. 393-395.

Roman Jakobson

Středověké fraškovité mystérium
(Staročeský Mastickář)¹

At už jde o dramaticko-liturgické jádro, jež se stalo základem přípomínky Spasitelova narození nebo jež se vztahuje k jeho smrti a zmrtvýchvstání, komický prvek můžeme v zárodku nalézt již od chvíle, kdy se začala vyvíjet jeho scénická podoba, jak ji znala církev, a právě tak je tento vývoj také určitým způsobem skryt už v samotné liturgii.
M. Wilmoite

V naší době je bezpochyby zesvětšeno anebo se zesvětšuje všechno, včetně obsce-ní; užita dnes není ničem jiným než spro-
stou...
S. Reinach

Henri Bergson hovoří o „člověku, který jednou na otázku, proč neplakal při kázání, ačkoliv všichni ronili slzy, odpověděl: „Já nepatřím k famositi!“ Filozof dodává: „Co si ten dotčený myslil o pláči, plati patrně ještě více o smíchu.“ Snaha pochopit, co je na komickém směšně, představuje jednu z největších obtíží, s nimiž se vyrovnávají při kulturní asimilaci evropští přistěhovaleci do Ameriky. Dobře známá anekdota popisuje cizince jako někoho, kdo se směje všemu kromě vtipu. To, co Bergson uvedl o smíchu, bude platit patrně ještě více, když k prostorověmu posunu připočteme posun časový a když se pokusíme stát „spoluviníky“ smíšků odlehle minulosti, která se může lišit vším – rejstříkem objektů pro smích přípustných a běžných, rozmannými účely smíchu, různorodými postoji k smíchu tercím, proměnlivou technikou komiky. Fotografický archiv zločinců se snaží usnadnit dokonalé poznání lidské tváře tím, že vedle sebe staví dvě fotografie – en face a záběr z profilu, zatímco Picassovy portréty s dvojitým obličejem vyjadřují oba úhly pohledu zároveň. Profil i en face jsou pro nás tedy samozřejmě partes pro foto, ale žádny z těchto dvou synekdochických obrazů dnes nechtíme jako komicky zkre-slitující. V české středověké miniatuře nicméně profil (viz Matějček, str. 18) a ve staro-věkem egyptském umění naopak en face znamenají karikaturu a mají obvykle zobrazení nízkou, nemravnou a démonickou bytost.

Po celý středověk se v mnoha katedrálách, kostelech a klášterech západní Evropy konala při slavnostech Bláznů nebo Osla fraškovitá liturgie. Sloužili ji podjánní a nižší světské duchovenstvo o vnocích a zejména na svátek Obřezání Páně. Tyto veselé oslavy se udržovaly a rozvíjely i ve 14. století, a až v tom bylo – jak oprávněně zdůrazňuje Gardiner – „účině bráněno“ (str. 16), a odsoudila je teprve reformace.

O povaze rané reformace se přesvědčíme u Jana Husa; v českém *Vykřadu na Pátr* vyslovuje svůj názor na jedno takové tradiční představení, jehož se sám v mládí účastnil: „Co pak činie zjevné nekazni v kostele, strojiace krabošky,* jakož i já v mladosti byl sem jednu pohňechu kraboškůi kto by vypsal na Praze? Učiniece žžka potvrného biskupem, posadie na osličí tvář i k uocasu, vedú ho do kostela na mši, a před ním misu polévky a konev neb čbán piva, i držie před ním, an jie v kostele.

* kraboška – škraboška, maska

OBSAH

STUDIE - ANALÝZY

Jaroslav Kolář.	Český Mastičkář v dějinách vědy o kultuře.....	3
Roman Jakobson.	Sitedověké fraškovité mystérium (Staročeský Mastičkář).....	9
Władysław Tarkiewicz.	Teatrka, sedme umění.....	28
Ladislava Petišková.	F. T. Marinetti a české divadlo dvacátých let.....	35
Barbara Mazáčová.	Krejčovy inscenace Tyla.....	48

ROZHLEDY

Jindřich Černý.	Pragmatik (Lukešova éra v ND).....	61
Jan Bernard.	Nad Kopeckého Artaudem.....	67
Zdeněk Hořínek.	Pozoruhodný pokus o ontologii dramatu.....	70
Adolf Scherl.	Dějiny národních divadel Evropy v dokumentech.....	74
Milena Dosoudilová.	Symposium o divadle světa.....	76

ENCYKLOPEDIE ČESKÝCH DIVADEL

Jan Pömerl.	Východočeská společnost.....	78
Jan Pömerl.	Středočeská činohra.....	81

DOKUMENTY - TEXTY - MATERIÁLY

Texti-appealy v Redutě.....	85
-----------------------------	----

DIVADELNÍ REVUE

Redakce:

Vladimír Just (šéfredaktor), Štěpán Otčenášek (výkonný redaktor), Eva Šormová (tajemnice redakce), Milena Dosoudilová, Alice Dubská, Zdeněk Hořínek, Ladislava Petišková, Jan Pömerl

Redakční rada:

Marcela Bergerová, Jan Bernard, Jan Grossman, Pavel Janoušek, Jan Kopecký, Karel Král, Karel Kraus, Ivo Osoľsobě, Petr Pavlovský, Václav Štěpán, Vladimír Vašut, Jaroslav Vostřý

Grafická úprava:

Adam Hoffmeister

Vydává:

Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV

Adresa redakce:

Kabinet pro studium českého divadla, 110 00 Praha 1, nám. Republiky 1078/1

Odevzdáno do tisku:

duben 1991

Rukopisy, které redakce neobjednala, se nevracejí.

DIVADELNÍ revue

MASARYKOVA UNIVERZITA
Filozofická fakulta
Knihovna KDS
Ara Nováka 1
602 00 B R N O

ACADEMIA 3/1991